

رویکردهای جدید آموزش در کلاس‌های چند پایه

رضا نادریان

کارشناس ارشد تاریخ و فلسفه‌ی آموزش و پرورش

راهنمای آموزشی و تربیتی کلاس‌های چند پایه‌ی شهرستان شهرضا و مدرس دانشگاه فرهنگیان

را با ویژگی‌های کلاس چندپایه متناسب ساخته و فضای آموزشی را متناسب با تنوع و نیاز هم‌زمان دانش‌آموزان چندپایه در یک کلاس آماده کرده است، به تدریس اثربخش می‌پردازد. کلاس چندپایه، همان کلاس عادی در یک پایهی تحصیلی نیست، بلکه واقعیتی است که در آن معلم باید خود را از کلاس‌های تک‌پایه‌ها و آزاد کند؛ نه آنکه در آن محو شود و پوشیده بماند. باید بتواند آموزش را با شرایطی که منحصر به خود است، در دست بگیرد. باید برنامه‌ای را به اجرا درآورد که با شرایط این کلاس و دانش‌آموزانش سازگار است. البته می‌تواند در کنار آن، از تجربه‌ها و برنامه‌های کلاس تک‌پایه به‌عنوان پشتوانه‌های علمی به نفع کلاس سود ببرد.

کلاس‌های چندپایه قدمتی به طول آغاز تعلیم و تربیت در مکتب‌خانه‌ها دارند که در آن دانش‌آموزان از ۶ سالگی تا ۵۰ سالگی و از هر سطح، زیر نظر یک فرد آموزش و تعلیم می‌دیدند. گروهی در حال فرا گرفتن قرآن بودند، گروهی در حال آموختن گلستان سعدی و... قدمت آموزش را در این‌گونه مراکز در ایران، در محدوده‌ی سال‌های ۲۵۰ تا ۲۵۶ هجری شمسی می‌دانند. در حال حاضر، برای مناطق کم‌جمعیت و همچنین روستاهای دور دست، مدرسه‌ی چندپایه یک واقعیت آموزشی مناسب است. پس به همین دلیل، ضروری است مدرسه‌ی چندپایه را به‌طور خاص ببینیم: زیرا در مدرسه‌ی چندپایه، معلمی با مهارت حرفه‌ای و توانایی خاص، با وجود برنامه‌های آموزشی خاص که محتوای آموزشی

نسل امروز در مسیر تندباد تحول علوم، آماج اطلاعات متعدد قرار گرفته و نیازمند یاری است و باید بتواند به‌طور مؤثر از دانش خود بهره‌برد تا پویا باشد و در عرصه‌ی دگرگونی‌های جهانی در تنگنا قرار نگیرد، چرا که امروزه آموختن چگونه دانستن، آموختن چگونه رفتار کردن، آموختن چگونه با دیگران زیستن و آموختن چگونه بودن چهارستون اصلی آموزش است.

شیوه‌های آموزش در کلاس چندپایه

از شیوه‌های آموزش در کلاس چندپایه که کاربرد مؤثری در تدریس دارند، می‌توان به شیوه‌های تدریس محوری، گروهی و ترکیبی اشاره کرد. اما در رویکردهای جدید می‌توان از شیوه‌های نوینی هم نام برد که اثربخشی آن‌ها بسیار مطلوب است. یکی از این شیوه‌ها «تلفیقی» نام دارد.

اکنون دیدگاه‌ها نسبت به آموزش دگرگون شده‌اند. آموزش درواقع براینده تعامل فرد با محیط دائماً متغیر است و یادگیری مستلزم اندیشیدن و تعامل مداوم تئوری و عمل در کلاس درس و جامعه با سرعتی بیش از پیش است. ابتدایی نقطه‌ی شروع حرکتی مهم در زندگی افراد است و فراگیرندگان در حین آموزش باید درس‌ها را به‌صورت کاربردی و حتی در حالت طبیعی فراگیرند. وقتی فراگیرنده رابطه‌ی مفاهیم و مطالب درسی را با یکدیگر و کاربرد آن‌ها در زندگی متوجه نشود و لمس نکند، تمایل به ادامه‌ی آموزش ندارد. معلم نباید وقت خود را صرف موضوعات درسی، به خاطر خود آن موضوعات کند، بلکه باید روابط و تأثیر متقابل این

موضوعات، احتیاجات و استعدادهای شاگردان را در نظر داشته باشد. آموزش در دوره‌ی ابتدایی بیشتر متوجه مفاهیم عام و پایه در هریک از رشته‌های علمی است، لذا می‌توان برنامه‌های درسی را به‌صورت درهم‌تنیده و از پیوند زدن موضوعات درسی و با تأکید بر مهارت‌های اجتماعی و تربیتی تنظیم کرد. دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی مفاهیم را به‌صورت یکپارچه دریافت می‌کنند و قادر نیستند مفاهیم متفاوت را که به‌صورت مجزا از هم آموزش می‌بینند، به هم پیوند بزنند. به همین دلیل، در روند یادگیری با موانع بسیاری مواجه می‌شوند.

تلفیق علوم و متناسب ساختن آن‌ها با توانایی و علاقه‌ی دانش‌آموزان موجب تحقق یادگیری معنادار می‌شود. در برنامه‌های درسی که در آن‌ها موضوعات با یکدیگر تلفیق می‌شوند، مرزهای تلفیقی می‌توانند مرزهای قراردادی ایجاد شده در دانش بشری را از بین ببرند و وحدت لازم برای درک واقعی‌تر مسائل اجتماعی و انسانی را فراهم کنند.

دانش‌آموزان می‌توانند فارغ از محدودیت‌های موجود، به‌جای آنکه موضوعات را به‌طور مجزا از یکدیگر مطالعه کنند، به مطالعه‌ی همه‌جانبه و یکپارچه‌ی محیط پیرامون خود بپردازند. این روند، علاوه بر پیشرفت تحصیلی، علاقه‌ی دانش‌آموزان به درس و مسائل تربیتی را تقویت می‌کند و به معلمان امکان می‌دهد موضوعات درسی را با مسائل روزمره‌ی زندگی بیامیزند. از این طریق، آن‌ها مطالعه‌ی موضوعات درسی را امری بیهوده تلقی نمی‌کنند، بلکه قادرند آنچه را می‌آموزند، در عرصه‌ی عمل و زندگی خود نیز به کار گیرند.

بنابراین، شیوه‌ی تلفیقی با فراوانی قابل قبولی در کلاس چندپایه قابل استفاده است. برنامه‌ی درسی تلفیقی را از نگاه متخصصان تعلیم و تربیت می‌توان به شیوه‌های زیر سازمان‌دهی کرد:

الف. چند رشته‌ای

در این شیوه، یک موضوع درسی به‌طور همه‌جانبه و در رشته‌های مجزا به‌طور مشترک بررسی و بر دیسپلین‌های جداگانه با مباحث مشابه تأکید می‌شود. مثلاً موضوع آشنایی با چرخه‌ی آب در طبیعت، در درس‌های علوم، زبان‌آموزی، ریاضی، هدیه‌های آسمان، هنر، تربیت‌بدنی و مهارت‌های زندگی بررسی می‌شود.

ب. میان رشته‌ای

در شیوه‌ی سازمان‌دهی بین‌رشته‌ای استقلال رشته از بین می‌رود و فراگیرنده با عبور از حد و مرز رشته‌های گوناگون و پشت سر گذاشتن محتوا و روش‌های مستقل، بر زمینه‌های مشترک بین مواد درسی گوناگون تأکید می‌کند و دو یا چند رشته را با هم ترکیب می‌کند. برای مثال، تصمیم‌گیری و حل مسئله، بدون توجه به رشته‌ی علمی، اصول مشابهی را در بر می‌گیرد. رویکرد میان‌رشته‌ای ضمن کاهش اهمیت محتوا، بر فراشناخت و آموزش چگونه یاد گرفتن تأکید دارد.

ج. فرارشته‌ای

در این شیوه مهم این است که چگونه می‌توان دانش‌آموزانی

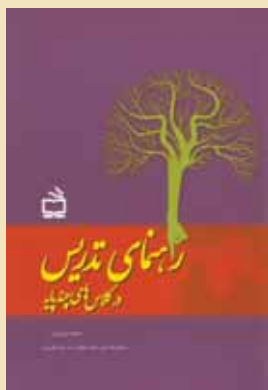
برای دستیابی به شیوه‌های مناسب به منظور تغییر و تحول، اجرای چنین امری ضروری به‌نظر می‌رسد، زیرا گامی مفید در راستای شناخت راهبردهای مؤثر پیشرفت فرایند یادگیری در مدارس چندپایه و کانون‌های آموزشی محسوب می‌شود و به شناسایی شیوه‌های به‌کارگیری این راهبردها می‌پردازد.

در روش آموزش تلفیقی، سخن از در هم آمیختن، تلفیق کردن و وحدت یادگیری است. شیوه‌ی آموزش تلفیقی، ربط دادن و در هم آمیختن محتوای برنامه‌ی درسی در راستای معنادار بودن مطلب در ارتباط با زندگی طبیعی، انسجام و پایدار بودن یادگیری دانش‌آموزان است و کودکان به‌طور یکپارچه در چارچوب مسائل پیچیده‌ی جهان واقعی قرار می‌گیرند. معلم هنگام تدریس در کلاس از شیوه‌های مشارکتی و کار گروهی استفاده می‌کند و دانش‌آموزان با استفاده از محیط غنی ایجاد شده در کلاس، دانش خود را می‌سازند و به‌کار می‌برند. همچنین، ترکیب موضوعات متعدد درسی با مسائل و پروژه‌ها در یک قالب، به‌منظور ایجاد یادگیری مداوم که به رشد قابلیت‌های مورد نیاز شهروندی در طول زندگی فرد منجر می‌شود؛ و همچنین مدیریت زمان آموزش که از مشکلات اصلی کلاس‌های چندپایه است، اتفاق می‌افتد.

شیوه‌های سازمان‌دهی محتوا

شیوه‌ی تلفیقی، به تدریس و یادگیری فراگیرندگان، به‌طور کل‌نگر می‌اندیشد و ترکیبی از موضوعات درسی است، نه یک ماده‌ی خاص درسی برای یک‌پایه در یک جلسه‌ی آموزشی.

نام کتاب: راهنمای تدریس
در کلاس‌های چندپایه
ترجمه و تدوین:
صلاح محمدپور، احمد
نظری‌سینا، سعید قریشی
ناشر: مؤسسه فرهنگی
مدرسه ی برهان (انتشارات مدرسه)
سال چاپ: اول ۱۳۹۴
قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال

سهیلا امامی

کلاس‌های چندپایه کلاس‌هایی هستند که در مناطق روستایی و عشایری کم‌جمعیت و دورافتاده دایر می‌شوند و در آن‌ها دانش‌آموزانی با پایه‌ها و سنین متفاوت برای یادگیری گرد هم می‌آیند. با توجه به شرایط خاص محیطی و آموزشی این کلاس‌ها، معلمان کلاس‌های چندپایه باید به دانش و مهارت‌های لازم برای اداره‌ی این کلاس‌ها مجهز شوند. این کتاب ارزنده به معلمان کمک می‌کند نه تنها تدریس در این کلاس‌ها را به دیدی منفی ننگرند، بلکه از آن به عنوان چالش و فرصتی برای بالا بردن سطح کیفی تدریس استفاده کنند.

در این کتاب، تکیه‌ی اصلی بر روش‌های فعال تدریس است و نویسنده می‌کوشد با پیشنهاد راهکارهای عملی و کاربردی و آموزش مهارت‌ها و فنون خاص در اداره‌ی کلاس‌ها به معلمان کمک کند.

کتاب شامل پنج فصل است. نویسنده در فصل اول با عنوان «کلاس چندپایه چرا و چگونه»، به معلمان توصیه می‌کند ابتدا شناخت کاملی از کلاس چندپایه و دانش‌آموزان این کلاس‌ها پیدا کنند تا بتوانند با بهره بردن از تفاوت‌های میان دانش‌آموزان، ضعف‌ها را به فرصت تبدیل کنند.

در فصل دوم، نویسنده «تکنیک‌ها و راهکارهایی» را برای اداره‌ی کلاس‌های چندپایه ارائه می‌دهد. درک موقعیت و بافت کلاس، آماده‌سازی و سازمان‌دهی فضای فیزیکی کلاس، گروه‌بندی دانش‌آموزان و سازمان‌دهی گروه‌ها و فعالیت‌ها، مسئولیت‌بخشی و بهره‌گیری از ویژگی‌های اختصاصی هر دانش‌آموز از جمله راهکارهای عملی این موضوع هستند.

فصل سوم شامل یک «راهنمای کامل تدریس مؤثر در کلاس‌های چندپایه» است. در این بخش، چندین طرح درس به عنوان نمونه ارائه شده‌اند.

در فصل چهارم، نویسنده «انواع ارزیابی‌ها و روش‌ها» را برای ارزیابی عملکرد یادگیری و تدریس در کلاس‌های چندپایه ارائه می‌دهد و با رسم نمودارهایی، فرایند چرخه‌ای ارزیابی‌ها را، پیش و پس از تدریس، به معلمان می‌آموزد. ارزیابی انفرادی، ارزیابی گروهی، خودارزیابی و ارزیابی هم‌کلاسی‌ها از انواع این سنجش‌ها هستند.

فصل پنجم به ارائه‌ی «نمونه‌ی موفق کلاس‌های چندپایه در دیگر کشورها» پرداخته است و علل موفقیت آن‌ها را بیان می‌کند.

تربیت کرد تا شهروندانی مولد برای آینده باشند. در برنامه‌های فرا رشته‌ای، رشته‌ها را در نظر نمی‌گیرند، بلکه بر آن‌ها فائق می‌آیند و از رشته‌های علمی دانش جدیدی تولید می‌کنند.

برنامه‌های درسی موضوع‌محور، محتوای درس‌ها را برای دانش‌آموزان به صورت خشک، بی‌روح، انتزاعی و غیرمنطقی با کیفیت یادگیری، در محیط طبیعی، ارائه کرده‌اند. هر چه به عمق موضوع‌های آموزشی افزوده شده، جدایی از زندگی بیشتر شده و این رویکرد یادگیرنده را به سوی کشف دلیل و رقابت به جای همکاری سوق داده است، در حالی که وقتی انسان در زندگی با مسئله یا موقعیتی چندبعدی مواجه می‌شود، نمی‌پرسد چه بخشی ریاضی، چه بخشی علوم و کدام بخش مفاهیم تفکر اخلاقی و اجتماعی هستند، بلکه می‌کوشد برای حل مسئله و گذار از یک موقعیت، منابع گوناگون دانش و مهارت لازم را به دست آورد.

آموزش تلفیقی دیوارهای بلند و مستحکم میان موضوعات و مواد درسی را کوتاه‌تر و منعطف‌تر می‌کند. این برنامه، بیش از آنکه بخواهد دانش معینی را به دانش‌آموزان القا کند، به دنبال فراهم کردن زمینه‌های لازم برای شکوفایی قابلیت‌های فردی دانش‌آموزان و گسترش تجربه‌های فردی و مستقل آن‌هاست.

آموزش تلفیقی یک ماده‌ی درسی نیست، بلکه فرصتی برای یادگیری است که در مدارس و برای دانش‌آموزان در نظر گرفته شده است و هر مدرسه با توجه به شرایط طبیعی، فرهنگی، جغرافیایی، آموزشی و اجتماعی باید محتوای لازم برای آموزش آن را به کمک خود دانش‌آموزان فراهم کند. هدف اساسی این برنامه برقراری ارتباط مؤثر میان عناصر موضوعات برنامه‌ی درسی در فعالیت‌های آموزشی مدارس است.

اما آنچه باعث می‌شود رویکرد «تلفیقی» را برای کلاس چندپایه پیشنهاد کنیم، هم‌سویی «تلفیق» با ویژگی کلاس چندپایه است؛ کلاسی که دانش‌آموزان متفاوت دارد، اما یک هدف را دنبال می‌کند؛ کلاسی که چندین پایه با هم یک کلاس درس هستند، کلاسی که یک معلم دارد و هم‌زمان باید از او دستور گرفت.

منابع

۱. میرشفیعی لنگرودی، داود (۱۳۹۵). یک موقعیت خاص به نام چندپایه. انتشارات مدرسه. تهران.
۲. فقیهی، علیرضا (۱۳۹۲). طراحی آموزشی. انتشارات کورش.
۳. ملکی، حسن (۱۳۸۲). برنامه‌ریزی درسی راهنمای عمل. انتشارات مدرسه. تهران.